

DISSERTATIO MEDICA

INAUGURALIS,

De iis quae Medico ad artem bene exercendam adesse debent ;

QUAM

ANNUENTE DEO O. M.!

EX AUCTORITATE REVERENDI VIRI
D. GULIELMI WISHART S. T. D. ACAD. EDIN. PRAEF.
NEC NON AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU
ET NOBILISSIMAE FACULTATIS MEDICAE DECRETO
PRO GRADU DOCTORATUS SUMMISQUE IN MEDICINA
HONORIBUS ET PRIVILEGIIS RITE AC LEGITIME
CONSEQUENDIS ERUDITORUM EXAMINI SUMMITTIT

JOANNES BRISBANE SCOTO-BRITANNUS

A. D. III. KAL. APRIL. HORA LOCOQUE SOLITIS.

Χρὲν γὰρ ὅς τις μίλλαι ἰατρικῆς ζώσιν ἀτρικίως ἀμύζειται, τῶν δὲ μιν ὀπίσθων γενέ-
σθαι φύσιος διδασκαλίας τρόπον εὐφυῆς παιδαγωγίας φιλοπονίας χρεόν. πρῶτον
μὲν ἐν πάντων δὲ φύσιος φύσιος γὰρ ἀντιπρατίντας κινεῖ πάντα φύσιος ἢ εἰς τὸ ἀ-
ριστον ὁδηγεύσας, διδασκαλίᾳ τέχνης γίγνεται. ἢν μὲν φρονήσιος δὲ περιποιήσας,
παιδαγωγία γινόμενοι ἐν τῷ πᾶσι οὐκ οὐκ πρὸς μάθησιν ἔσται. ἔτι δὲ φιλοπονίαν
προσενέγκας εἰς χρεόν πελὺν, ὅπως ἡ μάθησις ἐμφυσωθέντα διζῶς τε καὶ εὐαλδίως
τοῦ καρπὸς ἐξενέγκηται.

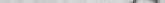
ἸΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΝΟΜΟΣ.

EDINBURGI,

APUD T. ET W. RUDDIMANNOS. M.DCC.L.

1833

100-443886-100

NOBILISSIMO

DUNBARO

COMITI DE SELKIRK,

SALUTEM, DECUS, FELICEM AD SUOS REDITUM, ET

OMNIA BONA OPTAT

JOANNES BRISBANE..

*Ea facilitate, qua me semper excepisti, audax,
nugas meas tibi dicare ausus sum; quo pa-
lam tester, me virtutes tuas egregias, et ani-
mum candidissimum admirari. Vale, Comes
illustrissime, et artem medicam ama atque
fove, quae te patriae diu incolumem, et hu-
mano generi, quod diligis, utilia multa prae-
stare potest. Dat. Edin. a. d. III. Kal.
April. MDCCL.*

MOBILISSIMO

DUNBARO

COMITI DE SELKIRK

SALETEN, DUCES, FELICEM AD SUOS REDITUM, ET

OMNIA BONA DEAT

IOANNES BRISBANE

Et faciente, que me semper excepisti, cunctis
augur meum esse debere cupis, quo pu-
lchre reges, me cunctis tuis egregia, et au-
tenti candidissimum adhibere. Iste, Comiti
illustri, et atheni maxime, ante aliq-
uod, quod te pariter dei machinatio, et de-
voto generi, quod digne, nulla multa pro-
fuit potest. Deo. Eodem. d. III. Kal.
April. MDCL.

DISSERTATIO MEDICA

INAUGURALIS,

De iis quae Medico ad artem bene exercendam adesse debent.

CUM pro more laudabili Academiae Edinensis, ubi per annos aliquot, sub clarissimis Professoribus, et summa cum dulcedine medicinae operam dedi, specimen diligentiae meae in publicum emittere coactus sim; summos in medicina honores ambienti, et munus gravissimum medici ingressuro, nullam materiam magis convenire putavi, quam si ante meos oculos aliqualem earum rerum ideam proponere conarer, quae medico ad artem bene exercendam adesse debent: quo, artis medicae meorumque defectuum magnitudine commotus, ad maximam diligentiam stimularer.

Primum autem omnium scire licet, medicum nascendi felicitate ad id factum esse oportere; dein idonea institutione in omnibus iis cognitionibus probe versatum esse debere, quae ad medicum absolvendum faciunt: ideoque in duas partes nostra tota divisa est oratio; in priori, de medici natura atque indole; in altera, de iis, quae medico cognoscenda sunt, ordine tractatur.

PARS PRIMA.

I. Medicum autem posituro, tam natura quam arte probe instructum, a natura incipiendum est, sine qua reliqua omnia supervacua; in eo autem non tantum medendi eximiam facul-

A

tatem,

tatem, sed multas etiam animi virtutes exigimus; quae ad gravissimum medici munus implendum requiruntur.

§ 1. Ante omnia autem, ARTIS SALUTARIS AMORE capiatur necesse est; tum scientiae dulcedine ductus, tum homines sublevandi studio; nisi enim artem magnopere amet, et hominum caritate tangatur, nae ille, laborum et molestiarum pertaesus, (quas medicina propter discendorum copiam, faciendique labores, supra omnes artes habet) in ignaviam labetur atque negligentiam; artis autem amor, et honesta laudis cupido, ad quodvis perferendum hominis animum sustinet. Lucri autem studio in hac re nihil medico indignius, cum altiora ad bene agendum stimulare debent: opes autem sponte sequentur, si virtus non defuerit. Huic autem erga artem amori jungenda sunt, summa fides, magna diligentia, et singularis iudicandi vis.

§ 2. FIDES autem in morum illibata sanctitate ponitur, quae res medici naturam maxime attingit: et medici antiquissimi, iurejurando discipulos suos ad omnia honesta devinciendos putabant. Cui enim hominum vita atque sanitas pro arbitrio regenda permittuntur, illius animus sanctissimis virtutibus ornatus esse debet; ut labores illos improbos et molestissimos fideliter atque impigre sustineat, qui in aegrorum periclitantium curatione occurrunt; tanta saepe cum nausea, tanto contagii periculo. Nec minor in medicina docenda, et scriptis explicanda, quam in ea facienda, medici fides desideratur; ne juniorum animos, longe a vera via, in vanis detineat disquisitionibus; vel artem falsis, inanibus, incertis, nimis jam obrutam, magis adhuc contaminet. In medico autem eam fidem quaero, quam de se professus est Sydenhamus; in hac re, ut in omni
alia,

alia, exemplar in omne aevum medentibus futurus. "Quod ad praxin attinet," ait, "profiteor, me omnia ex vero tradidisse, nihilque uspiam proposuisse, nisi quod probe exploratum habeam. Sane cum supremus vitae meae instabit dies, confido, mihi adfuturum alacrem in praecordiis testem, me non solum aegrorum omnium, cujuscunque demum fortis, qui sese curae meae concrediderant, summa fide et diligentia salutem procurasse, (quorum interim nemo, a me alias tractatus est, quam ego memet tractari vellem, si mihi ex iisdem morbis aegrotare contigerit) verum etiam pro ingenii mei modulo, omnes animi nervos in hoc intendisse, ut, si quo modo fieri possit, morborum medela post cineres meos majore cum certitudine administraretur."

§ 3. Magna autem DILIGENTIA medico opus est, ut vitae brevitatis summa sedulitate compensetur; et si medicinae historiam, ab antiquissimis temporibus, ad nostram usque aetatem repetamus; nullam artem inveniemus, quae majoribus diligentiae exemplis faecundior sit. Quanta fuit Hippocratis in observando, et quam mira patientia? quantus in tota, qua patet, medicina Galenus, a quo nullus locus praetermissus est? Sed ut ad nostra tempora veniamus, Hildani quam improbi labores, qui interdiu curationibus atque itineribus fatigatus, nocte observationes suas consultissimas conscripsit? Boerhaavius autem, et Fred. Hoffmannus, bono humani generis promovendo, labores incredibiles sustinere, ita ut discipulorum multitudine, curationum atque scriptorum fama, totam medicinam ubique fere suam fecerint.

§ 4. Praeterea, medenti JUDICIO singulari omnino opus est; aliter, summa licet adjutus diligentia, in naturae sensum intimum

mum nunquam penetrabit; nec in experimentis inveniendis felix erit, sed circa vilem patulumque orbem morabitur; artemque a majoribus acceptam minime augebit, forte etiam corrumpet; dum obscura occaecatus diligentia, in minutiis, et ad rem parum attinentibus, inutiliter haeret. Est autem iudicio opus, quale in Hippocrate artis conditore admirata sunt omnia secula: ille in naturae intima penetrando, ex irregulari, et ut vulgo videtur, confusa morborum symptomatumque se mutuo excipientium serie, ordinem alte stabilitum exhibuit; lucem e summa caligine et obscuritate promens. Tale quoque ingenium Sydenhamo divinitus inditum, quo patefecit naturae methodum in morbis epidemicis producendis; nec a maxima diligentia, sine ista divinae aerae particula, tanta inventa e tenebris oriri, sperandum est. Non autem solum in rebus inveniendis, sed etiam in iis ordinandis, multum valet iudicium; in qua parte maximam supra omnes laudem adeptus est Boerhaavius, dum seculorum omnium, quae ad res medicas pertinent, inventa, sua quoque adjiciens, in elegantissima compendia miro artificio redegerit: vir tam arte quam facundia insignis, et ad systemata condenda natus.

II. Hae autem praecipuae sunt et primariae virtutes, quae medicum aegris commendare debent; et felix aeger est, qui in medicum iis virtutibus instructum inciderit. Alia tamen sunt naturae munera, quae quanquam non ita medico necessaria sint, eum tamen, cui adsunt, magnopere ornant, aptiorem medicinae reddunt; artemque nostram hominibus, et ipsis etiam ejus professoribus, gratiorem efficiunt: qualia sunt, ingenii elegantia, et mores hominibus grati,

§ I. Vera

§ 1. Vera autem ELEGANTIA, divina atque pulcherrima naturae vis, ut rebus omnibus aliis, ita medicinae quoque, magnum splendorem conciliat; praesertim autem in ea docenda, et scriptis explicanda. Contra, dum de rebus medicis rustice et barbare differitur, ars nobilissima vestitu non suo sordet, et viris elegantibus odiosa est, juvenibus autem maxime displicet; et ars longa, mala tractandi ratione longissima videtur; quae res in Arabum scriptis manifestissima est. Tanti autem sunt circa res medicas labores, ut taedium arte quadam et dulcedine falli necesse sit. Quis sectionum anatomicarum et cadaverum patiens esset, nisi machinae mirabili artificio subinde delectaretur: inde Galeni de partium usu commentaria, summo cum oblectamento leguntur; dum Winsloei absolutissimum opus, artis etiam amatoribus taedium creat. Geor. Agricola rem metallicam tractandi dulcedine omnibus commendavit; et popularibus suis exemplar egregium in his rebus proposuit. Corn. Celsus non tantum medicis, sed etiam literarum elegantiorum amatoribus, in sinu circumfertur. Ipsum denique Hippocratem, divina dicendi cum majestate simplicitas, non minus quam ars ipsa, effecit admirabilem; dum oracula sua, tanquam ex adyto, via aphoristica profatur. Cum autem multi praeclari medici sine elegantia extiterint, in medico eam non magnopere flagitem, si autem adferat, minime asperner: eum autem tractandi modum, eamque dicendi vim requiro, quae materiae aecomodata sit, et quae medicorum clarissimorum auctoritate commendetur.

§ 2. Quaerendum deinde, qui MORES medico maxime conveniunt. Si ad auctoritatem comparandam aptos quaerimus, moribus diversissimis summam auctoritatem acquisitam saepe

B

vidimus.

vidimus. Hippocrati, ab Hercule et AEsculapio oriundo, divinos post mortem honores incredibilis morum gravitas comparavit. Boerhaavium quidem ornavit gravitas, una cum summa verecundia. Fred. Hoffmanno severitas quaedam adfuit, et vita tristior. Contra, in Pitcarnio nostro multus lepos. Rich. Meado denique, summa humanitas, artis amor atque elegantiae, primum inter sui seculi medicos locum attulerunt.

PARS ALTERA.

I. Perspectis igitur iis animi viribus, quibus medicum a natura instructum esse exigimus; restat alterum, quod ad medicum absolvendum propositum est, sc. ut de iis, quae medico cognoscenda sunt, breviter et ordine dicamus.

Idonea igitur A PUERO INSTITUTIONE in linguarum necessariorum cognitione, in omni philosophia et artibus humanioribus probe versetur; quibus pulchri atque veri amor nascitur, atque ad vitam bene beateque degendam optimum sternitur fundamentum.

II. Et harum quidem rerum cognitio ad omnem artem liberalem ex aequo pertinet. Qui autem arti salutari se devovit, ab iis ad amplissimam NATURAE CORPOREAE PHILOSOPHIAM transeundum est, cujus nobilissima et quasi extrema pars ipsa medicina est. Ante autem, quam huic vasto aequori se committat, disciplinis mathematicis probe imbuatur, quibus quantitatum et figurarum proprietates explicantur, quaeque non solum scientia, medico et philosopho necessaria, animum instruit, sed castissimi etiam ratiocinii normam praebet, in vero investi-

vestigando atque tradendo utilissimam. Haec autem naturae corporeae philosophia, in partes varias, pro tractandi commoditate vitaeque usu, divisa est: ingenii enim humani imbecillitas, rerumque quae in mundo corporeo continentur infinita multitudo atque diversitas effecit, ut Physica, Historia naturalis, Chemia, et variae vitae communis artes, quae ex his pendent, tum corporum organizatorum Anatomia, et ipsa denique Medicina, a diversis professoribus atque artificibus separatim colantur atque exercentur: ita autem inexhausta est in his naturae copia, ut in earum singulis nullus laborandi finis reperiatur.

Tota autem ista naturae corporeae scientia medico comprehendenda est; nulla enim est ejus pars, quae ad artem medicam aliquo modo non pertineat. Licet enim observationes, quae ex artis usu atque exercitatione addiscuntur, medicinae basis sit atque medulla; tamen quae ex physicis, historia naturali, chemicis, atque anatomicis, in earum observationum auxilium peti possunt, si cum judicio adhibeantur, non tantum insignem lucem atque splendorem, sed veram et solidam utilitatem arti praestant. Tanta enim est aliquando juvantium atque nocentium, signorumque periculi atque salutis, ex meris observationibus, obscuritas, ut magnopere subsidiaria confirmatione egeant, quae ex artibus auxiliatricibus pulchre derivatur. Inde quoque observationum vanarum atque fallaciarum saepe deprehenditur vitium, quae a medicis empyricis aut infidis profectae, vel barbaris, ignorantibus et superstitiosis seculis natae, medicinam in omnibus partibus turpiter defoedarunt: nec unquam nocent artes hae subsidariae, nisi professorum, non artium ipsarum vitio: et ab optimis omnium seculorum
medi-

medicis magnopere laudantur; imo earum omnium semina in ipso antiquissimo Hippocrate reperiuntur. Quantum vero hodierna medicina, harum artium ope, repurgata sit, omnibus patet; licet nimia et tumultuaria properatione, interdum ars medica, his obruta, potius quam adjuta, videatur.

Hanc autem naturae corporeae scientiam pulchre excoluere veteres; at recentibus seculis, majorem splendorem atque certitudinem accepit, experimentorum accuratissimorum ope, et hominum studiis ad eam magnopere conversis. Postquam enim Verulamius, veram philosophandi per experimenta viam orbi clare exposuisset, Chemicis in ipso opere eodem tempore diligentissime laborantibus, Italis autem, Galilaeo, Torricello et aliis, ratiocinium mathematicum in eandem philosophiam introducentibus, experiundi amor, et accurata naturae observatio, ita per totam Europam brevi diffusa sunt, ut Academiae et Societates ubique a Principibus constituerentur; et tota naturae philosophia majora incrementa brevi ceperit, quam multis antea seculis. Hujus autem amplae scientiae partes quas memoravimus, Physica, Historia naturalis, Anatomia, atque Chemia, ita inter se confusa sunt, ut limites cujusque accurate definire difficile sit; altera autem alterius affinis est, et quasi continuatio.

§ I. PHYSICA enim recentior, antiqua illa multo cultior, propositis iis corporum proprietatibus, quae omnibus communes sunt, et naturae legibus a magno Newtono observando detectis, ad gravium motus et machinarum leges explicandas progreditur; ad fluida deinde transit, et ad ea exponenda quae certis tantum corporum generibus adesse inveniuntur. Deinde mundi regiones peragrando, coelestium corporum motus

tus et phaenomena explicat, tempestatum vicissitudines, atmosphaerae varium systema, aëris atque oceani aestus, fluviorum et fontium orginem, rerum subterraneorum situm, eaque in plantis atque animalibus, quae ad physicam pertinent, exponit. Ad experimenta vero sua capienda, pulcherrima instrumenta sibi invenit, mechanica, pneumatica, optica, ea denique quae caloris, humidi, ponderis, densitatis, ictus, electricitatis aliarumque qualitatum, mensurae sunt.

§ 2. Hanc ordine sequitur HISTORIA NATURALIS. Historici autem naturales in corporibus naturalibus explicandis idem fere faciunt, quod in linguarum studio grammatici atque lexicographi. Et claudicabit semper rerum corporearum philosophia, donec naturae divitiae undique collectae, a fabulis repurgatae, ordinatae atque explicatae fuerint. Graecia, quae nil fere intactum reliquit, hanc partem pulchre excoluit; ut ex Aristotelis, Theophrasti, Dioscoridis, et Galeni operibus patet. Ex Graecorum libris, Plinius plurima collegit, at fabulis nimis abundat. Nostrorum vero temporum accuratio major, novus quoque orbis inventus, navigationum frequentia, multaue inter plures gentes excultas aemulatio, hanc partem nobis illustriorem fecerunt. Seculorum autem recentium propria gloria est, quod regnorum trium corpora propius examinaverint, ita ut methodos pulcherrimas invenerint atque excoluerint, quibus miro artificio ea in familias atque ordines disposuit DEUS; quae res non tantum sua natura cognitu pulcherrima est, sed ad memoriam sublevandam commodissima. In his autem triplicis regni copiis, insigniter patet mira ista, in rerum natura ubique inventa, leniter utrinque deflectens gradatio; quae a vilissima in regno fossilium reperiunda substantia, per

hujus regni genera paulatim ad vegetabilia transgreditur; a quibus ad animalium infima lenis fit transitio, per quadrupedum autem, avium, piscium, amphibiorum, insectorum ordines atque genera, corporis atque animi naturis varie ludens, in homine tandem omnium perfectissimo definit.

In regno autem Vegetantium, multo magis quam in reliquis duobus, methodus exulta est. Postquam enim noster Morisonus, stirpes ordinandi verum fundamentum, ex fructificationis partibus desumptum, à Gesnero quidem atque Caesalpino prius propositum, postea vero diu neglectum, clare exposuisset; Botanici rei pulchritudine, et utilitate suscitati, passim methodos excoluere: primus autem, post aliorum labores, Jos. P. Tournefortius puram et elaboratam absolvit methodum, quae generum definitionibus atque figuris pulcherrimis, specierum et varietatum numero, summa in omnibus fide, grata denique facilitate, omnium maxime commendabilis est. Raii quoque methodus optima est et cognitu dignissima, praesertim iis qui Britanniam incolunt. Qui vero rei herbariae dulcedine capiuntur, varias variorum methodos, a praecedentibus diversas, vel ex his praecipue conjunctis, auctis, emendatis, vel aliquo modo mutatis, constructas, facile percurrere possunt. Multi quoque in variis classibus subtilius elaborandis operam dedere. Omnes autem quae a fructificatione peti possunt methodos, vel certe quamplurimas, comprehendunt Linnaei genera; cujus viri systema ad botanicam absolvendam viam optimam stravit.

In regno autem Mineralium (ut in reliquorum regnorum partibus imperfectioribus) generum finiendorum notae paulo adhuc obscuriores sunt. Chemiae autem ope, mineralium ordines atque genera praecipue stabilienda esse videntur. Interea
tamen,

tamen, donec nova reperta clariorem ordinem patefecerint, ex densitate, figura, structura, oculis et microscopio detecta, frangendi modis, ductilitate, menstruis quibus solvuntur, inflammabili atque sapida natura, &c. in ordinem redacta sunt fossilia.

Regnum autem Animalium nimis diu pro dignitate neglectum est, tam in methodo stabilienda, quam in Gesneri atque Aldrovandi, qui cuncta congersere, fabulis repurgandis. At nuper hanc provinciam susceperunt viri magni, qui tot et tanta praestitere, ut maximam brevi absolvendae scientiae spem dederint. Jo. Raius primus, quadrupedum et serpentum eximiam synopsis dedit. Willugbeius in piscibus praeclara praestitit; in iis autem describendis atque ordinandis, omnes superavit, in absolutissima sua ichthyologia, Artedius Suecus. In insectorum ordinibus atque historia, mira praestitit egregius supra omnes Reumurius, qui in avibus nunc laborat; quarum instructissimum thesaurum, una cum nidis et ovulis, in musaeo suo nitidissimo conservat. Trium autem regnorum indicem utilissimum, priorum omnium laboribus utens, suos quoque adiciens, collegit et in ordinem disposuit, in suo naturae systemate quintum edito, Car. Linnaeus; cui viro tota historia naturalis plurimum debet. Cognitis autem triplicis regni ordinibus et dispositione, ad totam eorum historiam via sternitur, horum autem omnium synonyma, descriptiones, loci natales, et in tota vita usus; in stirpibus cultura; in fossilibus minerae, depuratio; in animalibus denique mores, vita, generatio, &c. apud auctores plenissime exponuntur: quibus addere licet, quae de ovis per artem excludendis et pullis educendis, nuperime edidit Reumurius. Plurima autem observanda et experiunda

unda restant, ut absolutam habeamus totius naturae, verbis atque iconibus illustratam historiam, una cum rerum ipsarum conservandi atque condiendi artibus; quibus promovendis multum conducunt, qui in certis academiis, et in Principum atque privatorum collectionibus atque vivariis, visendi asservantur rerum naturalium thesauri.

§ 3. Cognitis hisce naturae divitiis, ad eas intime examinandas medico transeundum est, quod ope anatomiae atque chemiae perficitur.

ANATOMIA autem in omnibus naturae regnis locum habet, praecipue autem in regnis vegetantium atque animalium. Sunt autem fossilibus suae saepe figurae, sua textura, sua laminarum atque fibrarum dispositio, nudis oculis et microscopio detecta. Stirpium autem anatomia multo magis artificiosa est, et a viris amplissimis Malpighio, Grewio, Vaillantio, aliisque pulcherrime explicata est. Animalium vero fabrica res est multo adhuc illustrior; in iis enim non solum nutritionis, secretionis atque generationis organa, plantis cum iis communia, majori artificio elaborata sunt; sed sentiendi quoque adsunt instrumenta atque movendi. In homine autem, corpus animi sapientis domicilium atque minister esse debet; ideoque vultus honos, orationis organa, atque artificiosae manus nobis naturae benignitate parata sunt. In animalium autem perfectiorum, sed praecipue in hominis anatomia, incredibilis est recentiorum seculorum industria; et ex eorum inventis, maxima lux medicinae affulsit; dum singularum partium accuratissime describerent atque depingerent posituram, figuram, magnitudinem, ordinem, colorem, duritiem, mollitiem, laevorem, confectum; processus deinde singulorum atque recessus, foramina, sive quid in-

inferitur alteri, sive quid partem alterius in se recipit. Nulla enim est hominis particula, nulla coeca via per quam repunt et transeunt humores, cujus integra, a primo foetus exordio ad senium ultimum usque, historia, cultro, microscopio, liquorum injectionibus, macerando, coquendo, putrescendo, aliisque praeparandi artibus detecta, non plenissime patefacta sit. Ex quo enim anatomiae restaurator Vesalius, corporis humani fabricam mascole et elegantissime sermone et iconibus illustravit; nunquam defuere viri, qui in hac palaestra ad nostram usque aetatem magna cum gloria defudarunt. Eustachius autem Vesalio coaeuus opuscula aurea reliquit, et tabulas fide, labore, iudicio miras, licet pingendi artificio Vesalianis multum cedant. Omnes autem tabularum anatomicarum virtutes in suis complexus est (praesertim in foetus ossium iconibus) B. S. Albinus, in encheiresi anatomica et praeparandi artibus admirabilis. Quibus autem viris et temporibus, anatomia inter antiquos, et post renatas literas, paullatim aucta, et in tam augustam speciem evecta sit, exponere haud permittit dissertationis huius brevitās. Mirum autem est et medicis ignominiosum, anatomiam practicam ubique prorsus negligi, vel perfunctorie admodum tractari; aegro enim demortuo, continuo medici se subducunt, et intactum cadaver sepeliendum relinquunt; cum contra, cadavera, post morbos infeliciter tractatos, summa cura examinanda esse, summorum virorum hortatio, et rei ipsius eximia utilitas suadent.

§ 4. CHEMIA vero tam late patet, ut difficile sit fines ejus constituere. Nonne omnia in corpora naturalia experimenta sibi asserit, exceptis iis quae Physica sibi retinet? Ut autem res natura diversas confundere indignum est, ita eas nimium

D

sub-

subtiliter distinguere supervacaneum ; satis itaque descriptam chemiam putabimus, si intelligatur, praecipua ejus experimenta consistere in solutionibus, quae miscendo, decoquendo, destillando, fermentando, calcinando, sublimando, putrefaciendo fiunt ; tum deinde coagulationibus, praecipitationibus, effervescentiis, colorum, saporum, odorum, aliarumque qualitatum, per has operationes productionibus ; ex quibus facile patet, in omnes fere vitae artes se diffundere chemiam ; simulque his ipsis operandi modis, praecipuas suas productiones, mutationes atque effecta edere ipsam naturam ; ita ut ars nobilissima, et ad naturam intelligendam, artesque omnes augendas, foecundissima sit chemia. Quae a viris obscuris primo nata, dicam, an restaurata, medicis Galenicis ejus aevi odiosa erat, dum producta sua eis obtrudit : inde nova nata est medicorum chemiarum secta, quae tandem magni Sennerti ope, cum Galenicis utiliter sociata est ; et chemia, postea pulchre repurgata, et in scientiae formam redacta, in academiis ubique doceri meruit.

III. Perspecta igitur tota naturae corporeae philosophia, cognitu quidem pulcherrima, et ad artis salutaris subsidium utilissima, ad ipsius medicinae sacra tandem accedendum est. Ars autem medica in duas partes praecipue dividitur, quae minime inter se confundi, quaeque separatim coli et tradi fortasse debent.

Prima autem pars, quae antiquissima est et longe nobilissima, in observationibus evidentibus constitit, fide et judicio factis, earum rerum quae, artis usu, in sanitate atque morbis hominibus accidere reperiuntur. Quae pars ita natura sua exi-

mia

mia est, ut si satis exculta et per se correctâ fuerit, sola fere medico ad artis exercitationem sufficere posset.

Altera autem pars, ope artium pulcherrimarum, quas modo ordine memoravimus, harum observationum causas caecas exponit; ita ut hujus partis ope brevior, illustrior, ordinatior, et in scientiae formam magis redacta videatur medicina. Haec vero pars, testante artis historia, erroribus magis obnoxia semper fuit; recte autem exculta et adhibita, priori aequae certâ, et ei insigniter adjumento simul et ornamento est. Ab observationibus autem incipiens, earum ideam aliquam in singulis medicinae partibus proponere conabor; a sanitate exordium ducens.

§ 1. Scire autem licet, EAM OPTIMAM adesse, in corpore quadrato, carnibus firmis, membris se bene sustinentibus; si corpus colore laetum, nec macie nec pinguedine nimia laboret; si membra facile moveantur; si sensus omnes et animi vires vigent; si alimenti boni quantum satis est bene concoquatur; si alvus durior et urina cocta reddatur; si nocte somnus placidus hominem teneat, mane autem laetus ad praescripta munia surgat; si labor modicus corporis atque animi, et Venus modice exercita juvent; si leves in vita errores non multum laedant, sed naturae bonitate vincantur; si dentes sani, odor anhelitus et totius corporis gratus; si pulsus aequabilis et respiratio, vox autem fortior fuerit. In sexu muliebri si rite fluant menstrua, et matres laete fiant, &c.

§ 2. Sanitatis autem ratio facillior est et evidentior, in MORBIS vero doctrina magis obscura est et varia; ita ut pauci in eorum sensum intimum penetrare valuerint. In tota autem morborum doctrina, medici antiqui Graeci, et inter eos sapientissimus Hippocrates maxime sequendus est: posterorum
autem

autem medicorum illi, qui Coum et antiquos illos maxime imitati sunt. Et hi quidem omnes, machinam animalem ita factam esse, et in eo admirabilem esse contendunt, quod seipsam tueatur, sensuque gravi de rei laedentis attactu nos certiores faciat; quodque morbos magnis conatibus ejicere laboret: hos autem non inconditos esse et abnormes naturae disiectae errores, sed prout caeterae naturae productiones, certa tempora, durationes, initia, status, exitus, typos, symptomata, sedes, mutationes, crises servare, quod in cunctis primariis naturae morbis evidentissimum est, si casus aliquis regularitatem eorum non turbaverit. Sunt morbi quoque anomali et mali moris, qui nullo typo se patiuntur adstringi. Apud medicos autem pulcherrimi sunt de morbis aphorismi, qui morborum naturas explicare, et in eorum curationibus indicationes subministrare possunt.

Instantis autem valetudinis signa sunt, mutatio subita earum rerum quae in sanitate adesse consueverunt; vel si insoliti aliquid accesserit. Igitur si cibi averfatio fuerit; vel si, eo assumpto, corpus non reficiatur, sed macrescat potius et debilis fiat; si color aut decor corporis minutus fuerit; si lassitudo, sensuum torpor, tremor et horror hominem occupaverint; iis enim febris in propinquo esse solet. Morbi vero futuri suspicio est, si evacuatio aliqua consueta sine ratione supprimatur, vel si alieno tempore fluor, praesertim sudor immodicus, fuerit: scire vero licet, evacuationes spontaneas, tam in sanitate, quam in morbis, efflorescentias, ulcera, abscessus, tumores, artuum dolores saepe quam maxime salutifera esse. Quod vero mirum est, ipsa sanitas, si plenissima fuerit, suspecta esse debet; in pejus enim facile ruit, cum ad summum ventum est. Scire autem oportet,

tet, quid post horum aliquod antea cuique subsecutum est, securus enim esse potest qui saepe sine periculo evasit.

Medico autem multum confert intelligere, quae anni tempora, quae tempestates, quae terrae plagae, quae studia, qualia corpora, quae partes aetatis, quae vivendi ratio, quis sexus morbis opportuniore sint, et a quo morborum genere in singulis maxime cavendum sit; morbos enim praecavere, et in seminio nascentes extinguere, quam postquam corpori infederint sanare, facilius est.

Periculi vero et salutis in morbis indicia sollicite percipienda sunt, inde enim medici fama augetur, et aegri morigeri fiunt, in curationibus autem nil certius dirigit; nam praevisis periculis facilius occurritur, et in omnibus, quid faciendum, quid omittendum sit, ex natura morbi praevisa optime noscitur. In hac vero parte omnes superavit Hippocrates, et in ea medullam artis posuisse videtur. Galenus autem, praeceptorem suum sequutus, famam incredibilem praedicendo adeptus est. In hoc autem praedictionum negotio, vitio medicis vertunt ignari, eas saepe fallere, ita ut deserti a medicis interdum convalescant, et ut moriatur interdum aliquis, de quo medicus initio securus erat. At hi non vident, se non medicos, sed naturam ipsam incusare, quae, cum nihil in hoc mundo certum et stabile fecerit, ita periculi et salutis in morbis notas, iisdem inconstantiae legibus subjecit. Medici vero improbis laboribus, et summa in tempus longissimum patientia, eas notas solliciti observavere, et quid natura in his rebus nos cognoscere voluit, fideliter retulere, nec majus ab hominibus praestari potuit. Statuere autem hi, notas has saepius quidem et per innumerabiles homines respondere, interdum tamen fallere, sae-

pius vero apud medicos imperitos ; nam hic summa prudentia opus est ; nec laborandum, ut plus, quam natura voluit, sapere videamur. Doctrinae autem hujus summa utilitas, et antiquorum in ea successus suadent, ut summo studio a medicis colatur atque augeatur. In praedicendo vero atque curando praecellaram vim habet, crismus et dierum indicum atque criticorum observatio ; quae ab Hippocrate profecta, a Galeno et optimo quoque post naturam observatam confirmata, a paucis tantum obscuris, et ab ignavo medicorum grege reprobata et neglecta est ; quia nostro aevo, et in nostris terrae plagis, aëris magis variae mutationes, et tumultuaria medendi ratio, crismus regularitatem magis turbant : veterum autem de his observata pulchre confirmant variolae illis ignotae, et tota naturae analogia. Caeterum de nobili hac praedictorum doctrina, omnino legendus est Hippocrates, et qui post longam in arte experientiam in eum optime commentati sunt Galenus, Martianus, Duretus, Hollerius, Jacotius, Prosper Alpinus ; quibus addere licet Jodoci Lommii elegantissime conscriptas observationes. De crismus autem ex pulsuum observatione (ab ipso Hippocrate fere neglecta) praedictionibus, mira protulit, fide tamen digna, Fr. Solano de Lucque.

Quae vero de morbis haecenus dicta sunt, plurimis communia sunt. Medico autem morbi singuli probe cognoscendi, et inter se distinguendi sunt ; quorum tanta est multitudo, et tot de iis utilissimae observationes, ut compendio hic narrari nequeant ; sed opera medicorum egregia, et nosocomia, aliaque loca ubi aegri congregantur, adeunda sunt, ubi horum omnium singulatim integram historiam enarratam, atque oculis subiectam, haurire licet. Morbis autem describendis exemplar egregium

gregium medentibus proposuit, inter antiquos Aretaeus; inter recentiores vero, in variolarum historia, nunquam satis laudandus Sydenhamus.

§ 3. Ante vero quam de sanitate tuenda morborumque curationibus dicatur, noscere prius ea auxilia convenit, quibus haec praestari possint. De VICTU igitur, MEDICAMENTIS et MANU pauca dicenda sunt; quorum singula, cum multum per se possint, tamen in curationibus fere semper sibi invicem amice auxiliantur. Vivendi quidem certam rationem caeteris animalibus in rebus omnibus natura determinavit, homines vero liberos reliquit, ut, duce ratione, caeteris negata, ex omni naturae copia, in regione quam incolere vult, in victu, vestitu, armis, exercitiis, studiis, in tota denique vitae ratione id eligat, quod maxime sibi convenire videtur. Hinc facile perspicitur, in tanta rerum diversarum copia, quas ad victum, medicinam, aliasque omnes vitae cultioris usus et innocentes elegantias, natura nobis suppeditavit, homines multum sese juvare vel laedere posse. Medici autem est, harum omnium ita noscere utilitates atque noxas, ut in hominum sanitate atque morbis, iis utendi leges atque tempora praecipere valeat.

In aëre autem, aquis atque locis sanitatis morborumque causae multae insunt; quarum causarum quaedam manifestae sunt, aliae vero caecae, effectis tamen claris se produnt. Incolarum insuper mores, imo leges et instituta, in longaevitate, sanitate atque morbis producendis efficacia sunt. Sanis enim, labores corporis et animi circa honesta, agricultura, res bellica, navigatio, opificia, artes atque scientiae, festis autem diebus venatio, cursus, saltus, lucta, pilae lusus, natatio, ad robur et sanitatem corporis atque animi multum conferunt: contra, desidia,
luxuria,

luxuria, spirituosorum potationes, atque Venus nimia, corpora debilitant, et mentes degeneres, pusillanimas, timidas reddunt. Debiles porro natura vel morbo, et literatos, egregie restaurant equitatio, vestio, fricatio, clara lectio, aliaeque lenes exercitationes. Multum autem sanitati confert mundities, et ad hunc locum veterum balnea et unctiones referri possunt. Pueros vero, debiles, et morbo exhaustos, somnus placidus multum juvat. Animi quoque affectus, dum mentem ex imo movent, corpus quoque variis modis afficiunt. In alimentis quidem scire licet adultis, recte valentibus, fortioribus, et labore utentibus omnem fere cibum digeri et corpus alere posse; licet in his quoque magni errores sentiantur. In imbecillioribus vero, siue natura, siue morbo, siue aetate id fiat, ciborum delectus adhibendus est; ita ut in his saepe ea requirantur, quae sine ulteriore fere coctione per totum corpus diffundi in alimentum possint: et in hac re naturam ducem sequimur, quae lac infantibus praeparavit. Varias autem alimentorum facultates describere nimis longum esset, quibus in classes distribui possunt, quarum singulae certis corporibus atque morbis magis respondent, vel adversae sunt.

Noscere tamen oportet, cibos et potus alios, valentioris, alios autem mediae, alios imbecillioris naturae esse; prout plus vel minus alimenti contineant, vel prout succi meraciores, vel solida firmiora fuerint. Ex valentissimis autem alimentum extractum aqua diluitur, ita ut sorbitiones mediae vel debilissimae materiae efficiantur, et contra. Sale autem et fumo duratae carnes, in naturam valentiolem transeunt. Coquorum vero missionibus et condituris, alimenta in speciem pulchriorem, et maiorem saporis gratiam commutantur, at pleraque gra-

gravia sunt, et morborum semina continent; praesertim cum plus saepe quam concoqui potest, propter dulcedinem assumitur. Cibi autem et potus alii, corpus miris modis reficiunt, et stomacho grati sunt; alii contra graves, et mali succi sunt; alii vero non tam natura sua, quam abusu peccant; quidam flatu in corporibus gignunt, vel gluten et lentorem; alii in acidam naturam, alii in putredinem sponte facessunt; alii alvum, urinam, perspirationem leviter sollicitant; alii refrigerant, calefaciunt, et omnia denique ea praestant, quae medicamenta gradu majori et notabili magis faciunt; ita ut ab alimentis ad medicamenta, lenis sit et facilis transitus. Tanta autem est alimentorum recte adhibitorum in medendo vis, ut medici haud ignobiles, iis fere solis contenti, medicamenta magna ex parte sustulerint; quorum princeps fuit Asclepiades, a Celso tantopere laudatus, qui curandi rationem magna ex parte mutavit.

Medicamentorum autem immensa sylva est, in eoque laudanda medicorum industria, quod hominum saluti intenti, nil fere intentatum, nil inexpertum reliquerint. Eorum quidem magna pars ab Empiricis profecta est, qui licet egregia interdum invenerint, tamen non semper eorum industriae par fuit in delectu iudicium, nec in inveniendis felicitas. Nam cum seculis aliis atque aliis congesta fuerit materia medica, fieri quidem nequit, quin temporum calamitates graviter senserit; ita ut quod Graecis, in media luce literarum degentibus, et medicinam Hippocraticam excolentibus, modica fuit sylva et saluberrima; Arabibus postea, licet bona quaedam addiderint, et seculis deinde superstitiosis, valde contaminata, et inutilium multitudinem obruta inveniatur. Novus autem orbis inventus, no-

va quaedam et efficacia simplicia addidit. Chemicorum denique labor inaudita antea corpora, novasque praeparandi atque miscendi vias intulit. In tanta autem medicamentorum sylva, licet plurima contra morbos fere omnes mirae efficaciae depraedicentur; Chemia etiam arcana atque panaceas suas inaniter jactet, tamen non ita multa sunt, pro tanta multitudine, quae tantis promissis vera fide respondeant, plurima vero vel fatua, vel viribus haud certo exploratis, medicis explodenda atque examinanda restant. Et nihil in arte magis desideratur, quam ut remediorum vires, a medicis fide dignis olim vel recenter celebratae, certis experimentis examinentur. In misturarum autem multitudine, ab Empiricis quoque magnam partem profecta, hodie, ut olim, multum laborat medicina; in iis enim nullus modus nec finis est, aliae autem atque aliae commendantur prout cuique cesserant, ita ut quotidie mutantur. At rerum gnaris, nec simplicium, nec misturarum varietas multum officere poterit; nam in utrisque inutilia negligere, meliora vero et succedanea seligere, in missionibus autem infinitis modis pro re nata variare, cognitis simplicium facultatibus, et pharmaciae legibus, quisque facile poterit. Crudis vero simplicibus, et leviter praeparatione mutatis, remediisque domesticis, felix est qui uti novit; ad ea enim se contulere, post arcana atque omni modo composita incassum tentata, medicorum atque chemicorum sapientissimi. Caeterum pharmacopoeias adeat qui singula cognoscere vult, et medicorum commentaria, qui medicamentorum integram historiam, utilitates, noxas, misturas, doses, propinandi leges atque cautiones, toxicorum vero diros effectus atque antidota explicavere. Praecipua autem ad frequentia capita referri possunt.

Car-

Cardiaca sic dicta, quibus ad corpus debile et flaccidum roborandum, et naturam oppressam excitandam, medici utuntur. Evacuantiæ, quorum insignis et multiplex in tota medicina usus est. Ea denique medicamenta, quæ vi sibi propria, morbos eorumque symptomata debellare usu cognoscuntur; ita tamen ut victus ratio plerumque desideretur. Infinitum autem esset singula recensere; et periculosum est, medicamentorum vires in compendio comprehendere; quia solo loco et tempore idoneo utilia sunt, aliter valde nocent. Itaque in manu docta et prudenti, fortissima periculo fere carent, simplicissima autem mira sæpe præstant; et pro re nata, ex tota materia medica, idonea seligere, apte miscere, idoneo loco, forma, &c. applicare, summam sagacitatem in medico sæpe requirit.

Chirurgi autem instrumentis suis, in eorum libris descriptis atque depictis, maximos morbos facile curant, qui optimo victu et medicamentis vinci prorsus nequeunt. Instrumenta autem chirurgica, quo simpliciora, et rei peragenda quo aptiora, eo magis commendanda sunt. Manus igitur ipsa optimum instrumentum est; mollis enim est, sentit quæ facit, et in plurimas species converti potest; eo igitur in artis exercitatione uti quamplurimum chirurgus debet; nec in ulla re magis, quam in instrumentorum delectu et inventionem, chirurgi ingenium patet. Fascia enim, aut artificio alio simplicissimo, magnus morbus cito, tuto et jucunde sanari sæpe potest. De auxiliis vero hætenus.

§ 4. Restant autem duæ gravissimæ medicinae partes medico cognoscendæ, propter quas ceteræ omnes tanto cum labore excoluntur. Hæc vero eas observationes continent, quibus vi-

ta sana et diuturna conservari, morbi autem sanari felicissime possunt.

In doctrina autem de sanitate tuenda, non solum e medicorum libris, sed a viris usu et observatione sapientibus, optima praecepta hauriri possunt. In poëtis igitur, in philosophis, in iis qui de puerorum educatione, aut de re militari commentati sunt, praecepta saluberrima saepe inveniuntur, quae a medicis in suos usus verti possunt. Nil vero ad hominum sanitatem magis confert, quam juventutem ad omnes honestas corporis atque animi exercitationes a teneris assuescere. Inde enim socordiae, luxuriae, deliciarum contemptus nascitur, quibus vitiis ruit praecipue corporis atque animi vis. In gentibus enim, ubi mores honesti vigent, ubi fortitudo et temperantia in honore sunt, et ubi pauperies dedecori non est, longaeviores et saniores homines plerumque existunt, vitamque beatam et maxime secundum naturam degunt, et ibi medicina simplicissima sufficit. Contra, ubi habendi cupido saevit, ubi voluptas, socordia, deliciae, que omne genus, elegantiarum nomine, se insinuant; ibi multiplex medicina non tantum naturae vitiis succurrere, sed luxuriae quoque, ignaviae, vitaeque degeneris, pessimis effectibus se opponere debet. In sanitate autem tuenda, sapiens quisque sui ipsius medicus esse potest; praesertim si medicum bonum amicum sibi habeat, quocum identidem de his rebus consilia conferat. Magnopere autem sanitati confert varium vitae genus habere (at omnis magna et subita mutatio cavenda); igitur modo rusticari, modo in urbe esse convenit, frequenter se exercere, interdum quiescere; modo in negotiis et coetu, interdum solum esse; certis vero legibus in nulla re se adstringere, quia mutandi necessitas contingere potest. In tota autem

vivendi ratione, eam rationem ex his rebus quas memoravimus, quisque eligat, quam suae naturae, studiis, loco, et tempestati maxime convenire sentiet. Aquae autem potus maximis effectis celebratur, cujus efficacia ad morbos eluendos, et corpus universum, cunctasque ejus partes balneo atque suntu roborandas, sive laxandas, satis praedicari nunquam poterit. Ex labore autem sudanti frigidae potio periculosissima est. Frigus et fervor nimius vitanda sunt. Venus non numero sed natura mensuretur, rara enim corpus excitat, frequens solvit. Mundities in victu, vestitu omnibusque rebus commendanda est, et balneorum usus minime negligendus. Quod si a parentum aut regionis natura, sive vitae genere, &c. morbi venturi suspicio est, major cura adhibenda, et vivendi ratio ei contraria continuo institui debet. Nil autem magis sanitati pestiferum est, quam morbos praecavendi specie, vomitum et alvum saepius sollicitare, atque medicamenta sanis corporibus ingerere, a quibus omnibus, nisi prudentis medici consilium haec suadeat, prorsus abstinere sani debent. Mane sternutatio sollicitata pulmonibus et capiti confert. Rasis caput frigida lavetur, praesertim si caput aut oculi infirmi fuerint. Os vero et dentes mane et post pastum, hyeme tepida, aestate gelida laventur. Vestes hibernae et aestivae paulatim mutantur. Imbecilibus autem, pueris, gravidis, senibus, vel cui caput, aut aliqua pars corporis infirma est, major cura adhibenda. Cosmetica adhibeantur quibus haec curae sunt. Est iter facientibus, est coelum mutantibus, navigantibus, militibus in castris, &c. suum regimen. Ubi vero morbus gravis epidemicus, aut ipsa pestis grassatur, locus mutandus est; vel si hoc fieri nequit, victus ratio et alexipharmaca idonea adhibenda; aer etiam corrigendus

duſ vento excitato, focis, exhalationibus. Alia autem vitae inſtituenda ratio ſi meram longaevitatem velit homo; alia ſi ſanitatē maſculam et perfectam; alia denique ſi animo ſuo indulgere voluerit, ſine magno ſanitatis vel longaevitatis diſpendio. Nulla vero methodo vel panacea haſtenus inventa, vitae humanae terminus ultra metam alte a natura ſtabilitam protrahi poteſt. Animi autem medicina, quae in imaginatione, iudicio et voluntate corrigendis, in affectibus moderandis, et animo ad honeſta omnia formando conſiſtit, licet ad theologos atque philoſophos potius referenda ſit, tamen multum hic quoque in medici poteſtate eſſe viri clariffimi putavere; quorum de ea re doctrinam, in oratione de regimine mentis quod medicorum eſt, pulcherrime collegit, et novis obſervationibus auxit D. H. Gaubius.

Cum vero iſtantis morbi ſigna aliqua fuerint, inedia omnium maxime convenit, vel victus leviffimus et quies, quibus ſolis in initio magni morbi ſaepe ſuffocantur, natura ſe expediente. Vomitus quidem initio opportunus eſt, quo morbus ſaepe excutitur. Alvus vero clyſtere aut leni laxante aperitur, quo ſordes in primis viis ſtabulantes eliminantur. Si vero febris continua timeatur, et aegri vires ſatis validae fuerint, venaſectio antea inſtituenda, poſtea primae viae eluendae ſunt. Saepe etiam convenit aquae tepidae potus, poſtea motus ad lenem ſudorem uſque; dein ſomnus largior, corpore bene ad ſudandum teſto.

§ 5. Quod ſi morbi altius inſederint, manu, victu, medicamentis curantur. Summumque artis opus eſt, vires et tempora et modum utendi cujuſque noſcere, ne medicamentis aegrum vexemus, qui victu ſolo, tuto et jucunde ſanari poteſt;

nec

nec iis inaniter morbum oppugnemus, qui manu sola curationem recipit.

Est autem chirurgia inter omnes medicinae partes antiquissima, et propter utilitatem atque evidentiam maxime commendabilis. Caeteris vero partibus praemitti debet, quia ad morborum tectorum ingenium et curationem inveniendam, per eos qui sensibus patent optimus aditus fit. In operationibus quidem et deligationibus dextre perficiendis, omnis chirurgiae laus sita non est; iis enim adolescens, animo masculo et intrepido, oculorum acie, manu dextra atque sinistra promptus, in mechanica, anatomia et encheiresi chirurgica probe versatus, sufficere poterit. Multo autem major pars in vulnerum, contusorum, tumorum, ulcerum, ossium vitiatorum, partiumque externarum gangraena aut alio vitio contaminatarum, omne genus, tractatione consistit; ibi enim acri iudicio, et in magnis nosocomiis, atque castris, usu et exercitatione chirugo opus est, quo in casibus gravioribus futura praenoscere, et exemplis in re dubia se dirigere valeat. Caeterum chirurgos nostrates monitos velim, ne dentium chirurgiam tantopere negligant, nec partem corporis in manducatione atque loquela utilissimam, oris autem pulcherrimum ornamentum, eorum culpa ruere sinant. Dentes enim neglecti non tantum saepe distorquentur, labefactati excidunt, aut nitorem suum perdunt; sed, cum multis injuriis expositi sint, carioli facti exeduntur, magnis saepe cum doloribus, oris foetore atque turpitudine, abscessibus aliquando atque ulceribus; quorum magna pars idonea et tempestiva cura praecaveri facillime potest; ita ut ad ultimam fere senectutem, dentes saepe in nitore suo atque sanitate conserventur. Tractatus autem egregii a chirurgis Gallis conscripti extant, qui-

quibus totam dentium chirurgiam, in iis conservandis, mundandis, limandis, bene et tempestive evellendis, plumbo replendis, novis loco deperditorum reponendis, una cum instrumentorum iconibus descriptam habemus. Optime vero de hac re scripsit Fauchard, qui in ipso opere magna cum laude Lute-tiae consenescit.

Ea autem medicinae pars, quae morbis internis medetur, multo illustrior est, multarumque rerum cognitionem, sollicitam in exercendo curam atque meditationem, et iudicium acre a professoribus suis exigit. Victu quoque et medicamentis prae-cipue, aliquando chirurgi ministerio utitur. Medendi autem vera praecepta ille optime inveniet atque intelliget, et in aegris singularibus salutariter applicabit, cui naturae humanae in sanitate atque morbis, simplex et non turbata oeconomia optime perspecta est. Ideoque scripta Hippocratica diurno atque nocturno studio volvenda sunt, unde, quid natura sola possit, quibusque auxiliis et quo tempore adjuvari velit, cognoscimus, et quibus casibus natura oppressa vel contaminata nil vel parum possit, sed artis auxilium prorsus flagitet. Inde simplex, minime fastuosa, rationi atque rebus ipsis consentanea medicinae faciendae methodus orta est; a temeraria atque tumultuaria illa Empiricorum audacia immaniter discrepans. Postquam autem quid natura et simplicissima Hippocratis methodus in medendo valeant, cognoverimus, de methodis aliis, quae variis auctoribus, gentibus atque seculis in usu fuere, et in diversas curandi vias processere, iudicium ferre poterimus; et quid singuli in curationibus utiliter addidere, sustulere, aut aliquo modo mutavere, intelligemus; in singulis vero aliquid boni semper repertum erit, unde aphorismos practicos augeamus. Horum autem apho-

phorismorum thesaurus, medico in artis exercitatione et rebus dubiis in promptu esse debet, praesertim vero in acutis, et morborum subitis et gravibus paroxysmis, ubi deliberationi tempus non datur; et in his casibus medico haud proficienti magis ignoscendum est, si quid enim non statim juverit, cito homo extinguitur. In febribus autem, morbo frequentissimo, semper periculoso, saepe salutifero, nisi causa evidens morbi ad promptiorem curationem ducat, maxime tutum atque optimum auxilium est vis ipsius febris ita moderata, ut coctioni atque crisi sufficiat. Si enim vis morbi et calor nimius fuerit, inedia, potu, sanguinis detractione, clysmatis, nitratis, stragulorum levitate, aëre frigidiusculo, opiatis, aliisque febrifugis pro re nata minuenda sunt; in his tamen modus adhibendus, nam summum est in debilitate periculum. Contra, si morbi vis langueat, cardiacis pro re nata electis, et interne vel externe applicatis, natura excitanda est; ita ut febris mutetur vel augeatur. In acutorum vero initiis, et in gravibus morborum paroxysmis, sanguis cum judicio et tempestive detractus saepe magnum morbum jugulat, aut mitem reddit, et inflammationes atque sphacelos mortiferos praecavet. Emeticum quidem, initio datum, diarrhoeam molestissimam saepe futuram praecavet, vel jam natam sistit, et semper juvat vias primas a sordibus eluere, ne morbo fomitem forte subministrent. In morbi autem decursu laborandum est, ut symptomata periculosa vel molesta suis remediis praevertantur, aut nata leniantur. In acutorum vero initiis, quantum per leges artis licet, cunctandum est, ante quam magna remedia adhibeantur; ut quo se vertat morbus, et quem typum induat, videamus. Saepe enim febris intermittens sub continui specie, medicos nec opinantes fallit,

H

et

et in morbis epidemicis nova constitutio subinde se ingerit, quae brevi indolem suam et curandi rationem medicis diligentibus manifestat. Caeterum in remediorum occasionibus et temporibus captandis, palmarium in acutorum curationibus consistit; ideoque saepe assidens medicus tempora, accessiones atque symptomata observet; nullum enim perpetuum praeceptum esse potest.

In morbis autem longis, natura parum sibi vindicans plus arti reliquit, cum enim lenti sint, nec intra breve spatium, ut acuti, finiantur, meditationi atque mutationi remediorum locus est, et ubi aliquid non responderit, aliam atque aliam methodum vel medicamentum experiri licet; nil tamen subito tumultuarie aut sine ratione mutandum aut experiendum. Ita ex juvantium atque nocentium observatione ad curationem tandem ducimur; nec in ulla re magis, quam in morborum longorum curatione, se artificem ostendere medicus potest. Morbi autem longi, ex errore in rebus non naturalibus, vel ex contagio orti, in corpore juvenili et antea sano, si inter initia iis occurritur, facile sanantur; si vero morbi acuti reliquiae fuerint, vel hereditarii, et corpus diu et graviter labe sua infecerint, difficillimae sanationis sunt; in corpore quidem aetate debili aut cacoehymico, omnis morbus gravis esse solet, et remediorum vim non ita ferre valent. Aegrorum quoque natura et idiosyncrasia miris modis interdum morborum curationi favet vel repugnat. In morbis autem chronicis magna praestant temperantia, victus ratio, exercitia, rusticatio, peregrinatio, aquae minerales, diaeta lactea, fructus horaei plantaeque recentes, et ex his potus medicati. Si vitium in aliqua parte sedem habuerit, non solum partis ipsius, sed etiam totius corporis

poris habenda ratio est. In oculorum multis vitiis, in carcinomate, in podagra, &c. topica pleraque morbum exasperant: ita ut optima saepe medicina sit, nulla medicina uti. Aliquando radicales humorum mutationes ope argenti vivi, vel cum decoctis sudoriferis, chronicos desperatos egregie sanant; at in his adhibendis summa cautione opus est. Plurima quidem sunt remedia, quae singulari vi in aliis atque aliis chronicis valent plurimum, quae ex remediorum historia repetenda sunt. Horum autem propinandi leges atque tempora, nimis longum esset percurrere. Ab observatoribus vero multi remediorum successus praeter spem singulares referuntur, quos suis in locis, ubi stabilitae methodi nihil possunt, imitari liceat. Caeterum ad aegrum vocatus medicus, antequam curationem instituere audeat, aegri naturam, ejusque morbum, quaerendo, observando, omnibus modis cognoscere laboret; per totum autem morbi decursum, vultum, oculos, oris partes internas, respirationem, pulsum, hypochondria, partes affectas, excreta, omnesque morbi mutationes accurate, sollicite et cum judicio examinet; medicamenta, et omnia quae circa aegrum sunt, inspiciat, ne pharmacopoeus aut custodes officium suum negligant, et medici labores frustraneos reddant. Auctores porro optimos subinde medicus consulat, et cum aliis eodem tempore decumbentibus aegrum suum, et cum tempestatum mutatione conferat. Adversaria denique habeat, et de rebus medicis commercia literaria; et nihil omnino negligat, quod ad aegri sui salutem, et artis medicae incrementum facere possit. Quomodo vero in casu omnium difficillimo, ubi sc. splendida persona morbo novo et atroci periclitatur, medicus suo officio plenissime satisfaciat,

tisfaciat, in historia morbi a summo Boerhaavio secundum artis leges conscripta, exemplar pulcherrimum habemus.

IV. Ab ea demum parte medicinae quae in meris observationibus consistit, ad alteram in dico transeundum est, quae ope artium, quae medicinae pulcherrime auxiliantur, et experimentorum omne genus, in harum observationum coecas atque abditas causas inquirat. Doctrina autem haec aliis atque aliis seculis specie diversissima apparuit, prout philosophiae tunc regnantes, et diversa hominum ingenia, diversa peperere systemata. Seculis autem recentibus maximo cum splendore atque certitudine exulta est; dum meliora undique decerpens industria, et nova adjiciens innumera, nihil usquam admittit, quod fidei sensuum experimentis confirmatum non sit.

In hac vero parte explicatur, quicquid caecis corporis penetralibus geratur, per cuncta organa, vasa atque viscera. Quibus autem modis artes auxiliatrices, et experimenta omne genus, in sanitatis, morborum, atque remediorum abditis causis, viribus et tota ratione explicandis adhiberi debent, apud clarissimos viros, a magni Harvaei aevo, usque ad nostri seculi medicos, pulcherrime explicatum habemus; Boerhaavium autem praecipue commendabimus, et optimi praeceptoris discipulum pium atque praestantissimum Hallerium, eosque qui in eorum doctissimis operibus laudati inveniuntur.

Hac vero medicinae parte diligenter exulta, plurima antea obscurissima revelantur; in causarum sc. complicatione, quid quaeque efficiat; multos morbos facie diversissimos saepe ex una causa haerere, qua succisa tolluntur. Inde quoque pulcherrima illa et utilissima problemata solvuntur, quorum thesaurum

saum ad calcem capitulorum in institutionibus atque aphorismis suis adjecit Boerhaavius, &c. ita ut hujus partis ope ars nostra in scientiae pulcherrimae et absolutae speciem tandem evecta sit.

Denique artis medicae historiam repetenti patebit, quid medicina Graeciae debuit; quid summo Hippocrati; quid sectis rationali, empiricae, et methodicae; quid Asclepiadi; quid elegantissimo Celso; quid Claud. Galeno; quid scholae Arabicae; quid literarum, et medicinae Graecae in Italia atque Gallia, restauratoribus; quid novo orbi invento; quid chemicis; quid Sennerto; quid Botalli venaesectionibus, et inde deductae hodiernae Gallorum praxi; quid aliarum gentium methodis; quid observatoribus; quid magno Harvaeo; quid Sanctorio; quid Bellino, Pitcarnio; quid Sydenhamo; quid anatomiae et reliquae excultissimae recentiorum naturae corporeae philosophiae; quid denique H. Boerhaavio, et F. Hoffmanno, qui multorum seculorum labores, in unum corpus collectos exhibere.

Ex dictis autem patet, quanta sit ars medica, et quam laboriosa; ita ut aliquos laboris magnitudo facile terrere possit, perfectionis spe deposita. meminerint vero hi, mediocritatem medicinam admittere, et in secundo vel tertio gradu consistere minime inglorium esse; ad labores autem fallendos, ut alia taceam, multum juvant amoenissimae hae artes auxiliatrices, quae medicinae famulantur; cumque tota ars nostra in naturae contemplatione versetur, quomodo aut jucundius, aut hominis naturae convenientius teri vita possit, non video; praesertim cum tantam contineat humanitatem, ut divina merito dicta sit, et ad Deos referatur auctores. Et si cui arti liceat, secundum

vetustatis morem, suas consecrare origines, medicinae certe id liceat, quae tot hominum generi utilitates praestat atque comoda, dum dulcissimae sanitati invigilat, mortemque omnibus invisam arceat, in pace atque bello heroibus, atque multitudini pariter utilis. His atque similibus perpensis, leves atque dulces viro bono labores in re medica esse debent; totisque animi viribus medico cuique nitendum est, ut ad artem bene exercendam aptus evadat. Veniam autem deprecor, si medici virtutes male descripserim, vel si quid ingenii mei culpa arti nobilissimae detritum fuerit, aut si oratio mea gravibus atque veteranis medicis forte displicuerit; quibus dissertationem hanc corrigendam atque temperandam, meque ipsum volens trado.

FINIS,

